

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІСТОВІ ПАРАМЕТРИ СОЦІАЛЬНОЇ
АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 07-231 групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми «Психологія»

Яна ВАНЮШКІНА

Керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка
ДЄМЕНТЬЄВА К.Г.

Рецензент: кандидатка психологічних наук,
доцентка БІЛОВА М.Е.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ	6
1.1. Соціальна активність: поняття, психологічні підходи та теоретичні моделі.....	7
1.2. Студентська молодь як суб'єкт соціальної активності.....	12
1.3. Психологічні чинники та змістові параметри соціальної активності.....	16
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	20
2.1. Організація та методи дослідження.....	21
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	22
2.3. Узагальнення даних і психологічна інтерпретація.....	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У СТУДЕНТСЬКІЙ МОЛОДІ.....	33
3.1. Психологічні умови активізації соціальної діяльності.....	33
3.2. Програма розвитку соціальної активності (практичні рекомендації).....	37
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Сучасне українське суспільство переживає період глибоких трансформацій, що зумовлює підвищену потребу в соціально активній молоді — ініціативній, відповідальній, здатній до свідомої участі у суспільному житті. У цьому контексті особливої ваги набуває вивчення психологічних чинників, які зумовлюють формування та прояв соціальної активності студентської молоді як найбільш динамічної та мобільної частини соціуму.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у виявленні та аналізі внутрішніх психологічних параметрів, що визначають схильність особистості до соціальної активності. З огляду на виклики сьогодення — військові події, соціальну нестабільність, діджиталізацію комунікацій — важливим є розуміння того, як саме молоді люди включаються у соціальні процеси, що ними керує, як формуються ціннісні орієнтації та громадянська позиція.

У науковій літературі соціальна активність розглядається як цілісне явище, що включає когнітивні, емоційно-мотиваційні та поведінкові компоненти. При цьому важливо враховувати психологічну структуру особистості, яка визначає ступінь включеності у соціальну взаємодію. Тема соціальної активності студентства досліджується в українському науковому дискурсі різних аспектах. Так, ціннісні орієнтації українського студентства з філософської позиції досліджують у своїх роботах О.М. Троїцька, О.Б. Чмир та ін. З точки зору психології це питання аналізується у статтях О.Т. Горіної, О.В. Трухан, А. Рудюк та ін.

Соціальна активність студентів розглядається у наукових розвідках Т. Веретенко, А.К. Базиленко, О.В. Безпалько та ін. Проблему соціальної активності молоді у сільській місцевості обґрунтовує у своїй дисертації В.І. Косовець.

Аспект психологічного вигорання студентів досліджується такими науковцями, як М. Коць, Г. Католик, З. Борисенко та ін.

Рекомендації того, як найефективніше боротися студентській молоді зі стресовими ситуаціями розробляють Т.М. Титаренко, О.Д. Кресан та ін.

Незважаючи на зростаючий інтерес до цього феномена, залишаються недостатньо вивченими саме психологічні змістові параметри соціальної активності — ті особистісні характеристики, які мотивують і підтримують соціально орієнтовану поведінку студентської молоді, що підкреслює актуальність цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалась у межах науково-дослідної теми кафедри психології «Становлення та розвиток особистості в умовах соціальних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0125U001891).

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення психологічних чинників, що зумовлюють соціальну активність студентської молоді.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння феномена соціальної активності в психології;
2. Визначити психологічні параметри, що впливають на соціальну активність студентської молоді;
3. Провести емпіричне дослідження рівня соціальної активності серед студентської молоді;
4. Проаналізувати отримані результати, сформулювати висновки та практичні рекомендації.

Об'єктом дослідження є соціальна активність.

Предметом дослідження є психологічні змістові параметри соціальної активності студентів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових джерел, анкетування, психодіагностичне опитування із застосуванням валідних методик), таких як – 1) методика «Хто я?» (М. Куна, Т.

Макпартленда у модифікації І. Чеснокової), 2) шкала чіткості Я-концепції (Self-ConceptClarityScale, SCCS, автори: Campbelletal., адаптація О. Нечипоренко); 3) методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса; 4) опитувальник соціальної активності (адаптація на основі шкали CivicEngagementScale, Doolittle&Faul), кількісний та якісний аналіз емпіричних даних.

Наукова новизна полягає у виявленні змістових психологічних параметрів, які найбільше корелюють із рівнем соціальної активності студентів в умовах сучасного українського суспільства.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для розробки програм активізації соціальної залученості студентської молоді у навчальних закладах, громадських організаціях та молодіжних ініціативах.

Апробація та публікація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри психології (протокол від 05.12.2025 р. № 8), а також опубліковані у вигляді статті: Ванюшкіна Я.С. Психологічні змістові параметри соціальної активності студентської молоді. Магістерські студії: електронний альманах. 2025. Вип. XXV. С.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів (теоретичного, емпіричного та аналітико-практичного), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасних умовах соціально-політичної та культурної трансформації українського суспільства соціальна активність молоді, зокрема студентської, набуває виняткового значення. Молодь не лише відображає тенденції розвитку суспільства, а й виступає рушійною силою змін. Особливої актуальності питання соціальної активності студентів набуває в контексті формування громадянського суспільства, розвитку волонтерського руху, самоуправління, цифрової участі та соціальних ініціатив. Саме тому теоретичне осмислення феномену соціальної активності є необхідним для розуміння механізмів її формування, прояву та розвитку в молодіжному середовищі.

Упродовж останніх десятиліть проблема соціальної активності розглядається як міждисциплінарне явище, що вивчається у контексті психології, соціології, педагогіки, філософії. При цьому психологічний аспект дослідження дає змогу розкрити внутрішні мотиваційні, когнітивні, емоційно-вольові та поведінкові компоненти соціальної активності особистості.

Провідні українські науковці, такі як Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелєва, С.Д. Максименко, О.В. Безпалько, аналізують соціальну активність через призму суб'єктності, самореалізації, особистісного зростання та включеності у суспільно значущу діяльність. Іноземні дослідники – R. Inglehart, E. Erikson, A. Bandura – також підкреслюють значення активної позиції молоді як засобу формування ідентичності та адаптації до викликів сучасності.

З огляду на специфіку студентського віку, соціальна активність у цьому періоді характеризується високим потенціалом самовизначення, ціннісного вибору та набуття досвіду участі в соціальному житті. Саме в студентські роки відбувається інтенсивне формування «Я-концепції»,

розвиток автономності, відповідальності та критичного мислення, що безпосередньо впливає на рівень і форми соціальної активності.

Таким чином, теоретико-методологічний аналіз соціальної активності студентської молоді передбачає з'ясування сутності цього феномену, структури, чинників розвитку та психологічних особливостей його вияву. У цьому розділі буде здійснено аналіз наукових підходів до визначення поняття «соціальна активність», вивчено її психологічний зміст, охарактеризовано ключові фактори, що впливають на її формування у студентському середовищі, а також обґрунтовано методологічні засади емпіричного дослідження.

1.1. Соціальна активність: поняття, психологічні підходи та теоретичні моделі

Поняття соціальної активності є ключовим у дослідженні динаміки особистісного та суспільного розвитку. У сучасному науковому дискурсі воно розглядається як інтегральна характеристика особистості, що виявляється у свідомій, ініціативній, відповідальній участі індивіда у різних соціальних практиках, спрямованих на зміну або вдосконалення соціального середовища [3].

Психологічний аналіз соціальної активності вказує на її багаторівневу структуру, до якої належать: мотиваційно-ціннісний компонент (соціальні установки, ідеали, потреби), когнітивний компонент (поінформованість про соціальні процеси), емоційно-вольовий компонент (готовність до дії, наполегливість, ініціативність), а також поведінковий компонент (конкретні соціальні дії) [20].

З позиції діяльнісного підходу (С.Д. Максименко), соціальна активність розглядається як результат цілеспрямованої діяльності, що реалізується у відповідь на зовнішні та внутрішні стимули. Водночас активність не

зводиться до діяльності — вона включає внутрішню готовність до дії, настанову на зміну, розвиток, взаємодію.

У межах особистісно-центричної парадигми (Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелева), соціальна активність виступає як прояв суб'єктності особистості, її здатності до самостійного вибору, відповідальності та рефлексії. У цьому контексті особлива увага приділяється зв'язку соціальної активності з формуванням Я-концепції, самооцінки та ідентичності [20].

Згідно з теорією соціального навчання А. Бандури, соціальна активність є результатом засвоєння моделей поведінки через спостереження, імітацію, а також через розвиток самоефективності— віри у власну здатність впливати на події. Саме тому студентська молодь, яка має змогу брати участь у волонтерських, громадських чи наукових ініціативах, формує вищий рівень соціальної активності [25].

У дослідженнях українських авторів (зокрема, О.В. Безпалько, Л.О. Лисенко) соціальна активність студентської молоді розглядається як показник соціальної зрілості, здатності до громадянської позиції, ініціативності в освітньому й суспільному середовищі. Її становлення відбувається в умовах взаємодії з освітніми інституціями, молодіжною політикою, а також під впливом цифрових технологій і соціальних мереж [3; 25].

Теоретичні моделі соціальної активності умовно поділяють на:

мотиваційні (акцент на внутрішніх спонуках до соціальної участі);

структурно-функціональні (аналіз ролей, які виконує особистість у соціальній системі);

інтераційні (увага до процесу взаємодії індивіда з соціумом);

когнітивно-конструктивістські (підкреслюють роль свідомого осмислення соціальної реальності у формуванні активної позиції) [14].

Таким чином, соціальна активність є складним феноменом, що інтегрує мотиваційні, когнітивні та поведінкові характеристики, забезпечує ефективну

взаємодію особистості з соціумом і слугує підґрунтям для розвитку громадянської компетентності молоді [3; 14].

Варто наголосити, що соціальна активність має не лише індивідуальний, а й колективний вимір. Участь у студентському самоврядуванні, волонтерських ініціативах, соціальних проєктах сприяє формуванню навичок колективної відповідальності, діалогічного мислення, соціальної мобільності та адаптивності. Молодь, залучена до таких форм діяльності, не лише реалізує власні потреби, а й набуває досвіду громадянської взаємодії [3].

Згідно з когнітивно-поведінковим підходом, соціальна активність формується на основі зворотного зв'язку, позитивного підкріплення та соціальних очікувань. Іншими словами, студент, який отримує схвалення за свою активність (від викладачів, однолітків, адміністрації), з більшою ймовірністю повторює подібні дії в майбутньому, що веде до стабілізації активної поведінки як рисової характеристики [25].

Екзистенційний підхід трактує соціальну активність як вияв відповідальності за власне життя та за інших. Вона розглядається як свідомий вибір бути включеним у соціальні процеси, брати участь у вирішенні суспільних проблем, протидіяти байдужості. Важливим аспектом тут є автентичність — узгодженість внутрішніх переконань та зовнішньої дії [20].

Соціальна активність студентської молоді нерозривно пов'язана з формуванням професійної ідентичності. Залучення до діяльності, що має суспільну значущість, сприяє усвідомленню власної ролі у майбутній професії, розширює горизонти самореалізації та самопрезентації. Це особливо важливо для майбутніх фахівців соціально-гуманітарного профілю (психологи, педагоги, соціальні працівники) [3; 29].

Інституційні умови відіграють суттєву роль у формуванні соціальної активності студентів. Навчальні заклади, які стимулюють самоврядування, підтримують ініціативи молоді, забезпечують простір для комунікації та

участі, фактично формують суб'єктну позицію студента як активного учасника освітнього процесу, а не лише об'єкта впливу [25].

Серед чинників, що сприяють розвитку соціальної активності, слід виокремити:

- позитивний мікроклімат у навчальному середовищі;
- наявність підтримки з боку дорослих (наставників, викладачів);
- приклади активної поведінки серед ровесників;
- можливість реалізації себе в безпечному і визнаному соціумом форматі [3; 25].

Навпаки, чинниками, що гальмують соціальну активність, є:

- байдужість адміністрації навчального закладу до молодіжних ініціатив;
- авторитарні моделі управління;
- низький рівень довіри до інституцій;
- брак підтримки та визнання [25].

Необхідно також враховувати вплив інформаційного середовища, зокрема соціальних мереж, які виконують як мобілізаційну, так і маніпулятивну функцію. З одного боку, вони сприяють швидкому поширенню інформації, об'єднанню навколо спільних цінностей, з іншого — створюють ризик поверхневого активізму (так званий “лайк-активізм”) [25; 29].

Психологічні дослідження вказують на наявність гендерних та соціокультурних особливостей соціальної активності. Наприклад, дівчата частіше виявляють активність у гуманітарних ініціативах, волонтерстві, тоді як юнаки — у проєктній та організаційній діяльності. Водночас значну роль відіграє культура участі, сформована у конкретній освітній установі [14].

Соціальна активність пов'язана із суб'єктивним благополуччям: студенти, які відчують себе причетними до соціально значущих справ, зазвичай мають вищий рівень життєвої задоволеності, мотивації до навчання,

кращу психологічну адаптацію. Вона також є буфером проти емоційного вигорання та відчуження в освітньому середовищі [20].

Таким чином, соціальна активність студентської молоді є динамічним психологічним феноменом, що формується на перетині особистісних, міжособистісних та інституційних чинників. Її розвиток залежить від можливості діяти, впливати та бути визнаним у значущому соціальному просторі.

Таблиця 1.1.

Психологічні підходи до соціальної активності особистості

Підхід	Основна ідея	Представники	Актуальність для студентства
Діяльнісний	Активність як процес цілеспрямованої соціальної дії	С.Д. Максименко, В.О. Татенко	Аналіз мотивації до участі в соціальних ініціативах
Особистісно-центрований	Активність як прояв суб'єктності, самовизначення	Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелєва	Розвиток Я-концепції, самооцінки та відповідального вибору
Соціального навчання	Активність як результат моделювання поведінки та самооефективності	А. Бандура	Розвиток впевненості, ініціативності через участь у проектах
Когнітивно-конструктивістський	Активність як результат інтерпретації соціального досвіду	К. Вайткінд, І. Константинов(УА)	Формування активної соціальної позиції через осмислення

Екзистенційний	Активність як вияв смислу, свободи вибору	В. Франкл, І. Ялом	Поглиблення розуміння себе, сенсу участі у соціумі
Гуманістичний	Соціальна активність як умова самореалізації	К. Роджерс, А. Маслоу	Зростання відповідальності та самоактуалізації

1.2. Студентська молодь як суб'єкт соціальної активності

Студентська молодь становить соціально активну частину населення, яка перебуває на етапі інтенсивного особистісного, професійного та громадянського становлення. У психологічному вимірі студентство — це суб'єкт соціального розвитку, здатний до самостійного мислення, критичного аналізу соціальних явищ, прийняття рішень та ініціативної участі в суспільному житті [3].

Соціальна активність студентської молоді проявляється в різних сферах: участь у волонтерських і громадських проєктах, студентському самоврядуванні, науково-дослідній діяльності, освітніх ініціативах, цифровому активізмі. Вона є не лише показником адаптації до соціального середовища, а й формою самореалізації та прояву громадянської позиції [3].

Сучасні дослідження (О.В. Безпалько, Л.О. Лисенко) підкреслюють, що активність студентів тісно пов'язана з ціннісними орієнтаціями, рівнем сформованості Я-концепції, самооцінкою та здатністю до рефлексії. Чим більш усвідомленою є ідентичність, тим вища готовність до соціальної взаємодії та конструктивної участі у спільноті [20].

Психологічний портрет соціально активного студента включає такі характеристики: ініціативність, емпатійність, комунікабельність, почуття відповідальності, самостійність у прийнятті рішень. Ці риси формуються як в

академічному середовищі, так і в умовах позааудиторної діяльності, особливо в контексті участі у молодіжних об'єднаннях [29].

У контексті теорії соціального конструктивізму студент виступає не лише об'єктом соціалізації, а й активним учасником побудови соціальних реалій. Через участь у суспільно важливих ініціативах молодь не просто адаптується, а й змінює соціальне середовище, впроваджує нові норми, формує громадянське суспільство [25].

Окрему роль у розвитку соціальної активності відіграють цифрові інструменти. Молоді люди активно використовують соціальні мережі, онлайн-платформи та інші цифрові ресурси для самовираження, мобілізації спільнот і втілення соціальних ініціатив. Це свідчить про трансформацію форм соціальної активності під впливом цифровізації [16].

Аналіз освітнього середовища показує, що умови для розвитку активності студентів є як формальні (участь у студентських радах, гуртках, конференціях), так і неформальні (студентські клуби, спільноти за інтересами, волонтерство). Усе це формує культуру участі та навички громадянської компетентності [5].

Таким чином, студентська молодь — це ключовий агент соціальних змін, який володіє значним потенціалом для ініціювання, підтримки та реалізації соціально значущих дій. Її соціальна активність є показником розвитку громадянського суспільства, рівня демократичності держави, а також індикатором освітньо-виховного впливу закладів вищої освіти [4].

Студентська молодь розглядається як соціально активна група населення, що перебуває у перехідному етапі між залежним дитинством і самостійним дорослим життям. Цей період супроводжується не лише інтенсивними пізнавальними й професійними змінами, але й активним формуванням ціннісних орієнтацій, світогляду, громадянської позиції. Соціальна активність студентів набуває особливого значення, оскільки саме вони формують майбутній соціальний, інтелектуальний і політичний потенціал країни [14].

У науковій літературі зазначається, що соціальна активність студентської молоді включає не лише участь у формальних ініціативах (студентське самоврядування, наукові товариства), але й неформальну активність — ініціативи у соцмережах, участь у волонтерстві, акціях громадянської солідарності, екологічних рухах тощо. Водночас соціальна активність виступає не лише формою самореалізації, а й механізмом ідентифікації себе з певною спільнотою, культурою чи соціальною групою [25].

Дослідження вказують, що студенти, які виявляють високий рівень соціальної активності, мають вищу самооцінку, більше відчуття контролю над власним життям (локус контролю), схильність до рефлексії та стратегічного планування. Таким чином, соціальна активність не є лише зовнішнім проявом ініціативності, а й індикатором зрілості особистості в умовах юнацького віку [29].

Варто зазначити, що рівень соціальної активності значною мірою залежить від типу освітнього закладу, спрямованості навчальної програми та участі викладачів у розвитку студентських ініціатив. Заклади вищої освіти, які впроваджують принципи студентоцентризму, сприяють зростанню соціальної залученості молоді, розширюючи можливості для практичної реалізації соціальних і громадянських компетентностей [4].

У контексті сучасних викликів — війна, економічна нестабільність, цифровізація — соціальна активність студентства набуває нових форм. Зокрема, онлайн-волонтерство, інформаційні кампанії, психологічна підтримка через цифрові платформи — усе це свідчить про адаптивність соціальної активності молоді до трансформованих умов [15].

Психологічні особливості юнацького віку, такі як пошук ідентичності, прагнення до визнання, сенсожиттєві орієнтації, є базою для соціальної активності. Участь у суспільно значущих справах дає змогу молоді реалізувати потребу у приналежності, автономії та значущості — ключових елементах, що визначають суб'єктну позицію у соціальному просторі [20].

Варто звернути увагу на те, що соціальна активність студентів є селективною: вона орієнтована на ті сфери, де молода людина бачить реальні перспективи впливу. Це пояснює активну участь студентства у локальних ініціативах, волонтерстві, цифровому активізмі, тоді як політична активність часто лишається на маргінесах [19].

У контексті українського суспільства студентська молодь дедалі частіше стає не лише учасником, а й ініціатором соціальних змін. Їхні проєкти часто охоплюють не лише університетське середовище, а й громади, у яких функціонує заклад освіти. Це свідчить про становлення молоді як дієвого соціального суб'єкта [18].

Особливу роль відіграють соціальні мережі як середовище активізації молоді. Завдяки ним студенти здобувають доступ до інформації, можливостей самовираження, швидкої мобілізації навколо ідей або ініціатив. Це створило новий формат соціальної активності — гнучкий, швидкий, іноді фрагментарний, але здатний викликати значний суспільний резонанс [16].

Таким чином, студентська молодь не просто бере участь у соціальному житті — вона створює нові форми участі, активно взаємодіє з іншими соціальними групами та здатна впливати на соціальні процеси. У цьому аспекті студенти виступають як повноцінні суб'єкти соціальної активності, котрі поєднують особистісний розвиток із соціально значущою діяльністю [32].

1.3. Психологічні чинники та змістові параметри соціальної активності

Соціальна активність як складне психологічне явище формується під впливом низки внутрішніх чинників, що пов'язані з індивідуальними особливостями особистості. У психологічному аспекті вона розглядається як інтегративне утворення, що включає вольові, мотиваційні, когнітивні та емоційні компоненти. Таке розуміння дозволяє вивчати соціальну активність не лише як поведінкову реакцію, а як усвідомлений вибір і процес самореалізації особистості [3].

Одним із провідних чинників є мотивація — сукупність внутрішніх спонукань, що визначають спрямованість і напруженість соціальної поведінки. У контексті молодіжної активності важливими є соціальні та ціннісні мотиви: прагнення до визнання, реалізація особистісного потенціалу, альтруїзм, інтерес до змін у суспільстві. Високий рівень внутрішньої мотивації є умовою довготривалої та змістовної соціальної участі [20].

Не менш важливим є рівень рефлексії — здатність осмислювати власні дії, мотивацію, цілі та соціальну роль. Соціально активна особистість, як правило, володіє розвиненим самосприйняттям та здатністю критично оцінювати свою позицію у суспільстві. Це дозволяє їй бути гнучкою, адаптивною, зберігаючи при цьому вірність власним принципам і цінностям [39].

Суттєвим є також рівень сформованості Я-концепції. Висока чіткість Я-образу, позитивне самооцінювання та внутрішня узгодженість Я-структури сприяють активній соціальній позиції. За умови непевності, коли самоідентичність слабка, спостерігається схильність до пасивності, уникання відповідальності або конформності в соціальних ситуаціях [28].

До когнітивних чинників належить здатність до перспективного мислення, планування та аналізу соціальних процесів. Студенти, які мають розвинене стратегічне мислення, більш ефективно залучаються до

довготривалих соціальних проєктів, ініціюють зміни, беруть на себе лідерські ролі [14].

Емоційна стабільність та емпатія — ще один важливий аспект. Особи, які здатні розуміти і розділяти емоційний стан інших, легше залучаються до волонтерства, підтримки вразливих груп, соціального посередництва. Здатність до емоційного відгуку формує моральну основу соціальної активності [11;12].

Змістові параметри соціальної активності можуть бути охарактеризовані через такі основні компоненти:

ціннісна орієнтація (що саме є важливим для особистості в соціальній сфері);

суб'єктна позиція (наскільки особа сприймає себе як того, хто впливає на події);

особистісний смисл (навіщо мені ця діяльність);

включеність у соціальний контекст (формальне чи неформальне середовище активності) [9].

У контексті юнацького віку соціальна активність тісно пов'язана з процесами ідентифікації та смислотворення. Участь у соціально значущих справах дозволяє молоді відчувати власну значущість, вибудувати зв'язки з оточенням і створити внутрішню картину світу, де є місце для цінностей, дій та відповідальності [20].

Таким чином, психологічні чинники соціальної активності студентів охоплюють як базові особистісні якості (відповідальність, самооцінка, мотивація), так і вищі смислові та когнітивні утворення (цінності, ідентичність, рефлексія). Їхнє поєднання формує якісно новий рівень включення особистості у соціальний простір, забезпечуючи стійку, осмислену та конструктивну участь у суспільних процесах [26].

Значущим чинником є сформованість внутрішнього локусу контролю, тобто переконання особистості в тому, що вона сама впливає на результати власної діяльності та життєвий шлях. Студенти з внутрішнім локусом

контролю частіше ініціюють участь у громадських заходах, беруть відповідальність за спільні справи та не очікують зовнішніх стимулів для активності [5].

Необхідно враховувати також такий чинник, як емоційний інтелект. Він забезпечує здатність особистості ефективно взаємодіяти в соціумі, керувати власними емоціями, розуміти емоції інших та регулювати соціальні ситуації. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє конструктивній комунікації, вирішенню конфліктів та налагодженню партнерських стосунків у колективах, що є критично важливим для соціально активних студентів [2].

Вагомим є також рівень розвитку саморегуляції — здатності особистості свідомо організовувати свою поведінку, контролювати імпульси та зосереджено діяти на досягнення мети. Саморегуляція дозволяє студентам ефективно розподіляти час, брати участь у різних формах соціальної активності та уникати вигорання [27].

Особистісна зрілість, як інтегративна характеристика психічного розвитку, також виступає чинником соціальної активності. До її складових належать цілеспрямованість, відповідальність, самоповага, стійкість до фрустрацій. Зріла особистість здатна діяти з огляду на соціальне благо, навіть у складних умовах, і виступає прикладом для інших [35].

Слід відзначити роль стилів мислення у формуванні соціальної активності. Дослідники вказують, що студенти з гнучким, системним мисленням мають вищу здатність до аналізу соціальних ситуацій, бачення альтернатив, прогнозування наслідків своїх дій. Це дозволяє їм ефективніше планувати проекти, вирішувати нестандартні завдання та ініціювати нововведення [14].

Психологічна безпека як внутрішній стан особистості, що передбачає відчуття захищеності, самоповаги та прийняття у соціальному середовищі, позитивно впливає на рівень соціальної активності. У безпечному середовищі студентська молодь демонструє більше ініціатив, охоче долучається до спільних справ, не боїться висловлювати власну думку [8].

Окрему увагу слід приділити рівню сформованості громадянської ідентичності. Усвідомлення себе як активного члена суспільства, який має права, обов'язки та вплив на соціальні процеси, суттєво підвищує залучення студентів до громадських, волонтерських і політичних ініціатив. Така ідентичність формується через досвід участі, навчання, приклади з середовища [32].

Нарешті, наявність позитивних соціальних моделей (референтних осіб) має значний вплив на розвиток соціальної активності. Якщо у найближчому оточенні студента є люди, що демонструють активну громадянську позицію, це підвищує ймовірність наслідування та включення в аналогічні форми діяльності. Такий соціальний приклад виконує функцію мотиваційного каталізатора [24].

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Соціальна активність молоді є не лише показником її включеності у життя суспільства, але й важливим чинником становлення громадянської свідомості та особистісного зростання. З огляду на суспільну трансформацію та актуальні виклики сьогодення, вивчення психологічних детермінант соціальної активності студентів набуває особливої значущості. У цьому контексті надзвичайно важливо дослідити змістові параметри активності, зокрема її мотиваційні, ціннісні, емоційно-вольові та ідентифікаційні аспекти.

Метою цього розділу є емпірична перевірка теоретичних положень, викладених у першому розділі, через аналіз даних, отриманих у ході дослідження студентської молоді. Для цього було використано комплекс психодіагностичних методик, що дозволяють оцінити такі чинники, як Я-концепція, рефлексія, соціальна ідентичність та спрямованість особистості.

У дослідженні взяли участь студенти українських закладів вищої освіти, що навчаються на різних спеціальностях та мають різний рівень участі у соціальних ініціативах. Така вибірка дозволяє репрезентативно охопити соціально-психологічний зріз сучасної молоді та виокремити загальні тенденції.

У цьому розділі представлено опис організації дослідження, вибір методик, процедуру збору даних (див. *Додатки*), а також аналіз отриманих результатів з метою виявлення провідних психологічних чинників, що зумовлюють різний рівень соціальної активності. Особлива увага приділяється виявленню міжгрупових відмінностей та внутрішніх зв'язків між окремими параметрами.

2.1. Організація та методи дослідження

Емпіричне дослідження проводилося з метою виявлення психологічних змістових параметрів, що визначають рівень соціальної активності студентської молоді. Дослідження здійснювалося у дистанційному форматі з використанням онлайн-анкетування. Такий формат дозволив охопити респондентів із різних регіонів України та забезпечити репрезентативність вибірки.

Вибірка дослідження склала 142 особи віком від 17 до 24 років (середній вік — 20,1 року). До вибірки увійшли студенти закладів вищої освіти III–IV рівнів акредитації. Усі респонденти дали згоду на участь у дослідженні, анонімність та конфіденційність було гарантовано. Серед них:

- 94 студентки (66,2%) та 48 студентів (33,8%);
- 62 особи (43,7%) брали участь у громадських ініціативах, студентському самоврядуванні або волонтерстві, решта — були соціально менш активними.

Для досягнення поставленої мети та перевірки гіпотез було використано комплекс психодіагностичних методик, валідних і адаптованих до українських умов:

1. Методика «Хто я?» (М. Кун, Т. Макпартленд у модифікації І. Чеснокової)(див. Додаток Г)

Методика дозволяє виявити структуру Я-образу особистості, її ціннісно-сміслові орієнтації, соціальні ролі та домінантні ідентичності. Особливу увагу було приділено аналізу формулювань, пов'язаних із соціальною активністю, громадською роллю та почуттям відповідальності.

2. Шкала чіткості Я-концепції (Self-Concept Clarity Scale, SCCS, автори: Campbell et al., адаптація О. Нечипоренко)(див. Додаток Д).

Цей інструмент дозволяє оцінити рівень структурованості, узгодженості та стабільності Я-образу. Наявність чіткої Я-концепції розглядається як передумова високого рівня соціальної активності, оскільки

визначеність і впевненість у собі сприяють ініціативності та відповідальності.

3. Методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса(*див. Додаток Е*)

Використана для виявлення провідної спрямованості студентів: на себе, на спілкування або на діяльність. Соціальна активність передбачає переважно зовнішню (альтруїстичну, соціоцентричну) спрямованість, що і було об'єктом порівняльного аналізу.

4. Опитувальник соціальної активності (адаптація на основі шкали CivicEngagementScale, Doolittle&Faul)

Цей інструмент використовувався для оцінки реального рівня участі студентів у громадському житті, волонтерстві, соціальних проектах тощо. Було виокремлено кілька рівнів активності: низький, середній та високий.

Збір даних відбувався у квітні–травні 2025 року з використанням GoogleForms. Дані були попередньо оброблені в Microsoft Excel, а подальший статистичний аналіз здійснено за допомогою програмного забезпечення Jamovi. Для перевірки статистичної значущості використовувалися t-критерій Стьюдента, коефіцієнт кореляції Пірсона(*див. Додаток Б*) та дисперсійний аналіз ANOVA.

Отримані результати дозволили проаналізувати зв'язки між Я-концепцією, спрямованістю особистості та рівнем соціальної активності, а також виявити особистісні чинники, що сприяють або перешкоджають активній громадянській позиції студентської молоді.

2.2. Аналіз результатів дослідження

На основі зібраних емпіричних даних було проведено детальний кількісний та якісний аналіз результатів дослідження психологічних чинників соціальної активності студентської молоді. Респонденти були згруповані за рівнем соціальної активності — високий (27,5% від загальної вибірки), середній (41,5%) та низький (31%).

Аналіз відповідей за методикою «Хто я?»(див. Додаток Г) показав, що у студентів із високим рівнем соціальної активності значно частіше зустрічаються твердження, пов'язані з ідентичностями типу «я – волонтер», «я – лідер», «я – громадянин», «я – той, хто змінює». У їхніх відповідях домінує ціннісно-моральна рефлексія, що вказує на високий рівень соціальної відповідальності. Натомість у групі з низьким рівнем соціальної активності переважають описові та індивідуалістичні формулювання: «я – студент», «я – спокійний», «я – мрію про подорожі», без чіткої соціальної залученості.

За шкалою чіткості Я-концепції (SCCS) (див. Додаток Д) виявлено статистично значущу різницю між активними й неактивними студентами ($p < 0,01$). Середній показник SCCS у групі з високим рівнем соціальної активності становив 4,08 бала (за 5-бальною шкалою), у групі з низьким рівнем — 3,31 бала. Це вказує на те, що соціальна активність прямо корелює з усвідомленістю особистості, цілісністю її самоідентифікації.

Кореляційний аналіз засвідчив наявність помірного позитивного зв'язку між чіткістю Я-концепції та загальним рівнем соціальної активності ($r = 0,41$, $p < 0,01$). Також виявлено зв'язок між SCCS та формуванням альтруїстичних цінностей (вказаних у методиці «Хто я?») — $r = 0,37$.

Результати методики спрямованості Б. Басса(див. Додаток Е) показали, що у 68% студентів із високою соціальною активністю провідною є соціоцентрична спрямованість, у 24% — діяльнісна, лише в 8% — егоцентрична. У групі з низькою активністю навпаки — переважає егоцентрична спрямованість (47%), соціоцентрична фіксується лише у 21% випадків. Статистично значущі розбіжності були підтверджені за допомогою ANOVA ($F = 8,29$; $p < 0,01$).

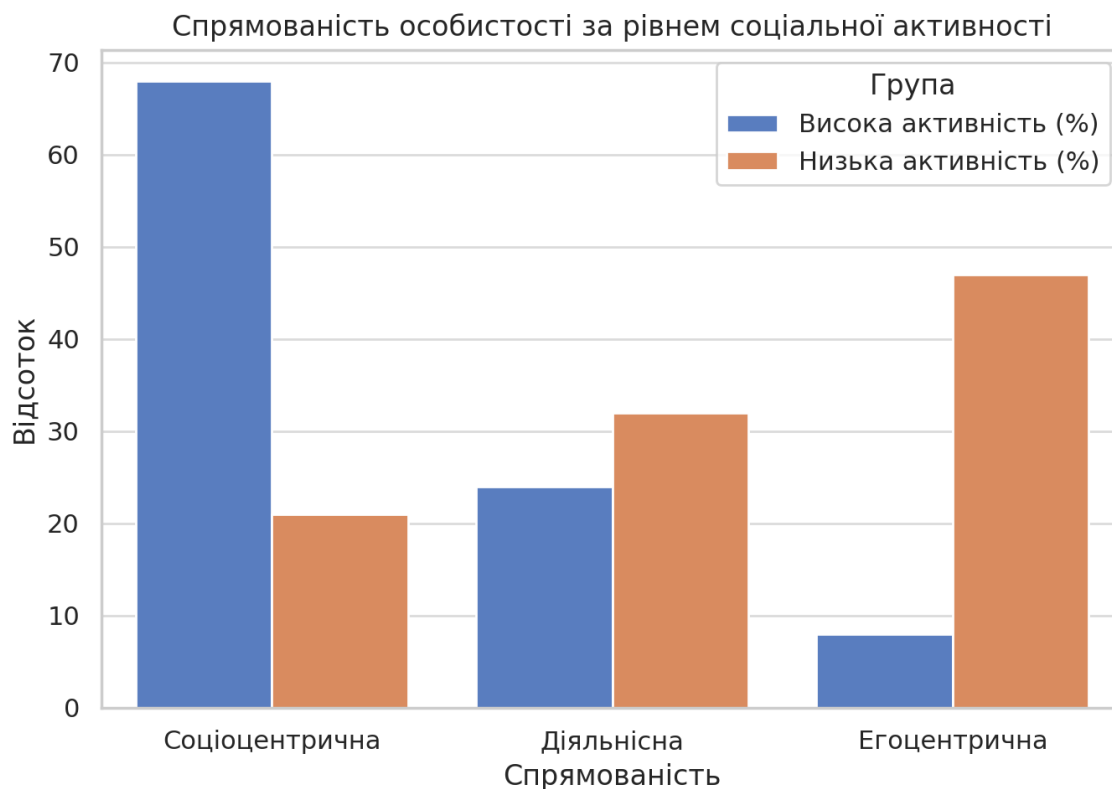

Рис. 2.1. Спрямованість особистості за рівнем соціальної активності

За даними опитувальника соціальної активності, найчастіше учасники з високими показниками брали участь у таких формах діяльності: волонтерство (72%), організація благодійних акцій (54%), участь у роботі студентського самоврядування (61%), просвітницькі проєкти (48%). Для порівняння, у групі з низькою активністю жоден із видів діяльності не перевищував 20%.

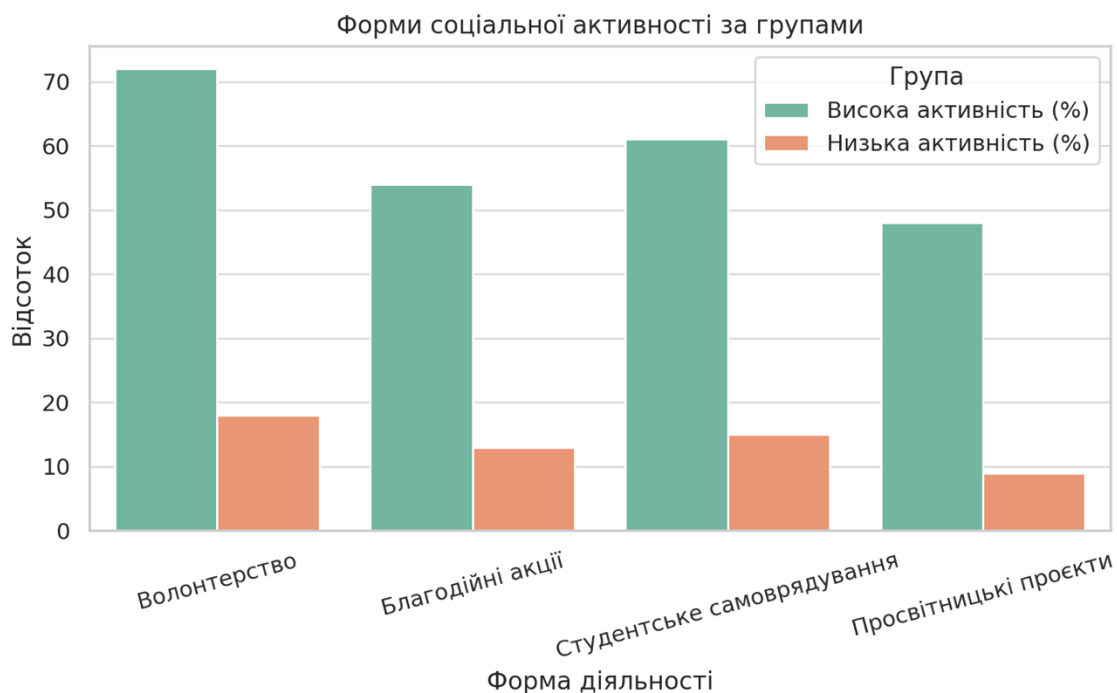

Рис.2.2. Форми соціальної активності за групами

Аналіз за статтю показав, що студентки частіше демонструють соціоцентричну спрямованість і вищі показники SCCS. Водночас серед студентів-чоловіків частіше фіксувалася діяльнісна орієнтація при високому рівні соціальної активності. Статистична значущість розбіжностей за показниками SCCS між жінками і чоловіками склала $p = 0,045$.

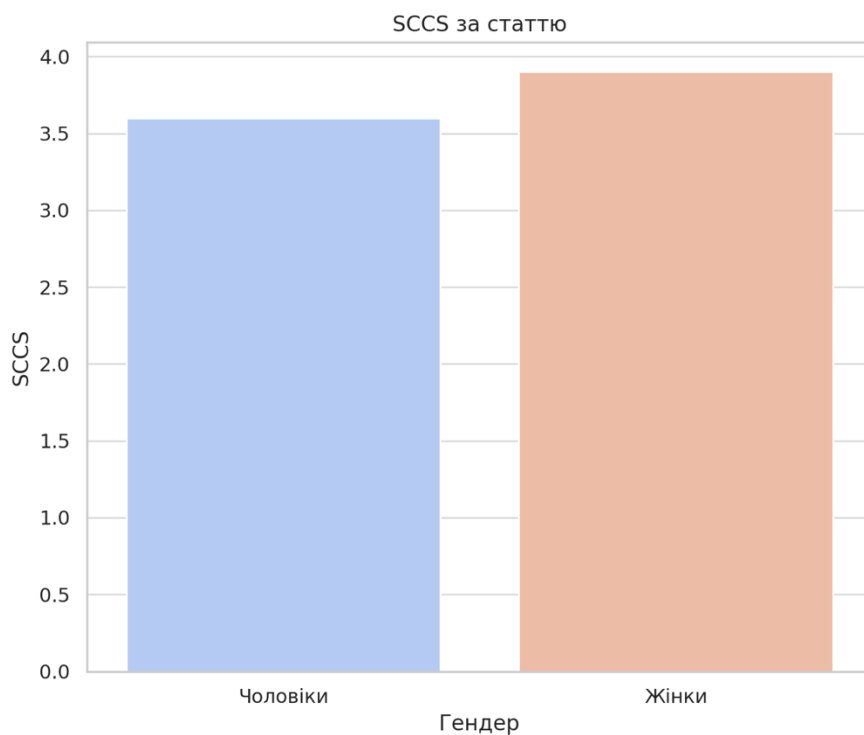

Рис. 2.3. SCCS за статтю

Було також виявлено, що студенти старших курсів (4–6) частіше мають більш сформовану Я-концепцію та вищий рівень соціальної активності порівняно з молодшими курсами (1–2). Це може свідчити про поступове формування соціальної відповідальності в процесі навчання і набуття досвіду.

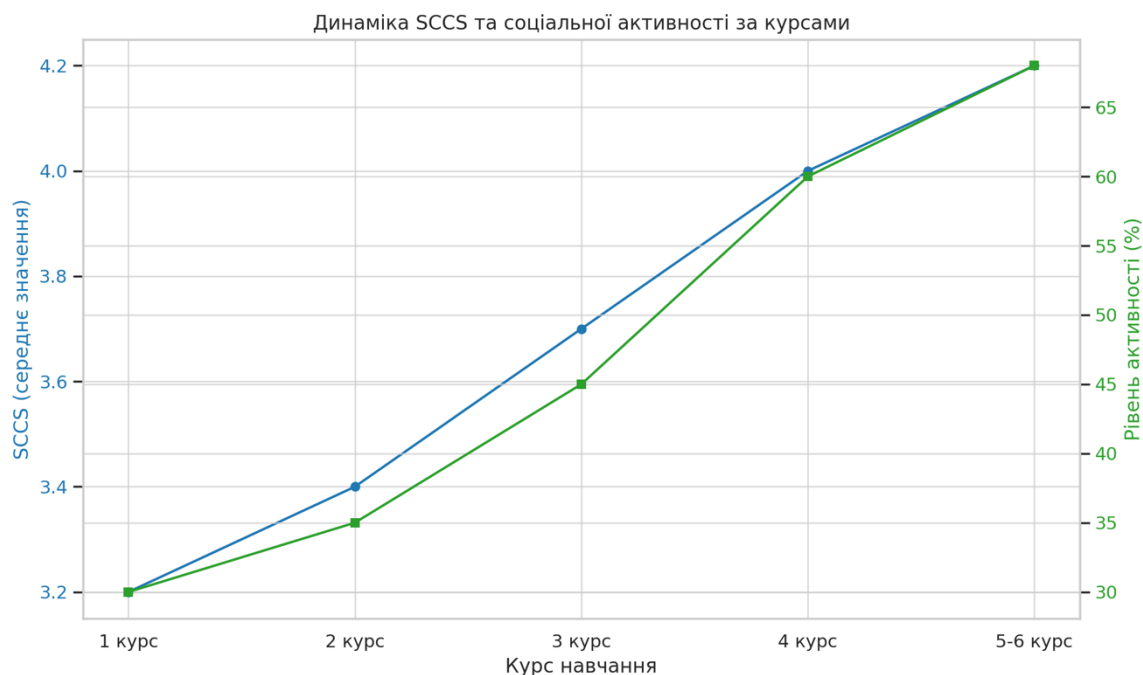

Рис. 2.4. Динаміка SCCS та соціальної активності за курсами

Якісний контент-аналіз відкритих відповідей засвідчив, що серед цінностей соціально активних студентів домінують: відповідальність, допомога іншим, зміни в суспільстві, солідарність. Водночас неактивні учасники частіше вказують на особисті прагнення — комфорт, стабільність, безпека, що свідчить про іншу систему пріоритетів.

У процесі дослідження також були зафіксовані типові бар'єри соціальної активності: відсутність часу (43%), втома та вигорання (28%), недовіра до організацій (17%), сумніви у власній ефективності (12%). Ці фактори мають бути враховані при плануванні програм підтримки активності молоді.

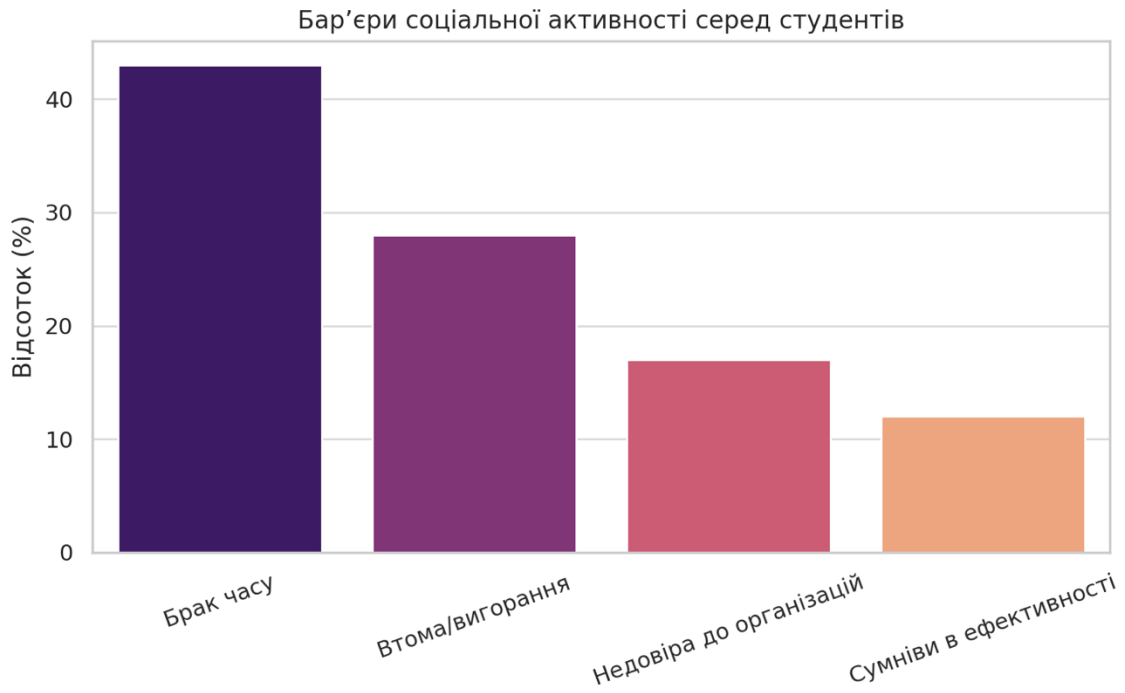

Рис 2.5. Бар'єри соціальної активності серед студентів

Отримані результати підтвердили гіпотезу про те, що рівень соціальної активності студентської молоді тісно пов'язаний із чіткістю Я-концепції, провідною спрямованістю особистості та наявністю соціально значущих цінностей в образі Я.

Таким чином, психологічні змістові параметри соціальної активності виявляються як у когнітивному (структура Я), так і в мотиваційному (цінності, спрямованість) і поведінковому (реальна участь) аспектах. Це дозволяє розглядати соціальну активність як інтегральну особистісну характеристику, що формується під впливом низки взаємопов'язаних чинників.

2.3. Узагальнення даних і психологічна інтерпретація

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити низку узагальнень щодо психологічних змістових параметрів, які зумовлюють соціальну активність студентської молоді.

По-перше, було підтверджено наявність статистично значущого зв'язку між чіткістю Я-концепції (SCCS) та рівнем соціальної активності. Студенти з чіткою, узгодженою Я-концепцією частіше виявляють ініціативність, беруть участь у волонтерських і громадських проєктах, демонструють відповідальність. Психологічно це пояснюється тим, що чітке уявлення про себе формує основу для впевненості у власних силах і ціннісних орієнтаціях, зокрема — соціоцентричних.

По-друге, результати методики «Хто я?» виявили, що соціально активні студенти частіше ідентифікують себе через соціальні ролі, альтруїстичні установки та колективні цінності (наприклад, «волонтер», «активіст», «помічник», «лідер думки»), тоді як менш активні — через індивідуальні характеристики (наприклад, «студент», «тихий», «прагну стабільності»). Це свідчить про розбіжності в системі цінностей та змістах самоідентифікації, що безпосередньо впливають на схильність до соціальної активності.

По-третє, тип спрямованості особистості, за методикою Б. Басса, виявився суттєвим чинником соціальної залученості. Соціоцентрична та діяльнісна спрямованість переважають серед активних студентів, тоді як егоцентрична — серед пасивних. Це дозволяє стверджувати, що ціннісна орієнтація на інших, готовність взаємодіяти, емпатія та включення у соціальний контекст є психологічною передумовою активної громадянської позиції.

По-четверте, гендерний аналіз показав, що студентки загалом демонструють вищі показники чіткості Я-концепції та соціоцентричної спрямованості, що, вочевидь, сприяє їх більшій соціальній активності. У свою чергу, студенти-чоловіки, хоч і рідше мають соціоцентричнупрямованість, демонструють високий рівень діяльнісної

орієнтації, що також асоціюється з участю в конкретних проєктах або ініціативах.

По-п'яте, дослідження за курсами показало, що старшокурсники частіше мають сформованішу Я-концепцію та вищий рівень соціальної активності. Це узгоджується з уявленнями про розвиток особистості у студентському віці: з роками зростає досвід, відповідальність, соціальні зв'язки, а отже — і внутрішня готовність до активної участі в житті громади чи університету.

Крім того, якісний аналіз відповідей виявив розбіжності в системі цінностей між активними та пасивними студентами. Перші орієнтовані на допомогу іншим, зміну суспільства, солідарність, тобто мають проактивну позицію. Другі переважно орієнтуються на особисту безпеку, комфорт, стабільність, що свідчить про рівень тривожності або соціальної відстороненості.

Нарешті, аналіз бар'єрів засвідчив, що соціальна активність не завжди зумовлена лише внутрішніми характеристиками. Часто вирішальну роль відіграють зовнішні чинники — перевантаження, відсутність підтримки, зневіра в ефективності власних дій. Це вказує на необхідність інституційної підтримки соціальної активності молоді та створення сприятливих умов для її прояву.

Таким чином, узагальнені результати емпіричного дослідження свідчать про те, що високий рівень соціальної активності студента визначається комбінацією індивідуальних (Я-концепція, спрямованість, цінності) та контекстуальних (досвід, стать, умови навчання) чинників. Це дає підстави для подальшої розробки програм підтримки активної молоді з урахуванням психологічних особливостей.

Ці дослідження підтверджують гіпотезу про те, що усвідомленість особистості щодо власних цінностей, соціальних ролей та ідентичностей є важливою умовою прояву соціальної активності. Високі показники SCCS серед активних студентів можна розглядати як індикатор психологічної

зрілості, сформованої Я-концепції та здатності до саморефлексії. Це дозволяє припустити, що саме внутрішня інтегрованість особистості створює основу для ініціативної та відповідальної поведінки у соціальній сфері.

Помітним є також той факт, що внутрішні настанови на взаємодію з іншими (соціоцентризм) прямо впливають на ступінь залученості в громадське життя. Така орієнтація надає студентам мотивацію брати участь у волонтерстві, колективних проєктах, лідерських активностях. Натомість егоцентрична спрямованість, зафіксована серед менш активних студентів, виступає бар'єром до включення у соціальні ініціативи, формуючи установки на самозбереження й уникнення додаткового навантаження.

Аналіз відповідей студентів у методиці «Хто я?» дозволяє зробити висновок, що зміст самопрезентації пов'язаний із рівнем соціального включення. У соціально активних молодих людей частіше фіксується відкритість до інших, орієнтація на суспільну роль, готовність брати відповідальність. Водночас у респондентів із низькою активністю домінує персоналізований, закритий тип самоідентифікації. Це може вказувати на недовіру до соціуму або відсутність досвіду спільної діяльності.

Вікові відмінності, зокрема між першокурсниками та студентами старших курсів, підтверджують тезу про розвиток соціальної активності як поступовий процес, що вимагає часу, практики та підтримки. Старшокурсники частіше демонструють проактивну позицію, сформовані життєві орієнтири, розуміння соціального контексту. Це може бути результатом як впливу освітнього середовища, так і розширення міжособистісних зв'язків.

Важливим доповненням стали дані про перешкоди на шляху соціальної активності. Більшість з них мають ситуативно-контекстуальний характер: перевантаженість навчанням, емоційне вигорання, сумніви у власній значущості. Психологічно це можна трактувати як прояви зниженого ресурсу або слабкої підтримувальної мережі, що особливо актуально в умовах кризи, війни чи соціальної турбулентності. Усунення цих бар'єрів можливе через

системні програми психоедукації, менторства та адаптивної підтримки студентської молоді.

Отже, результати емпіричного дослідження засвідчують, що соціальна активність студентів — це багатофакторне явище, у якому взаємодіють особистісні риси (Я-концепція, спрямованість, самоідентифікація), досвід соціального включення, освітнє середовище та зовнішні умови. Для формування сталої соціальної активності необхідне комплексне психологічне й інституційне сприяння, орієнтоване не лише на розвиток ініціатив, а й на підтримку внутрішніх ресурсів особистості.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У СТУДЕНТСЬКІЙ МОЛОДІ

Аналіз результатів емпіричного дослідження показав, що соціальна активність студентів тісно пов'язана з низкою психологічних змістових параметрів: чіткістю Я-концепції, домінуючими цінностями, типом особистісної спрямованості та здатністю до саморефлексії. Водночас були ідентифіковані фактори, які перешкоджають активному залученню молоді до соціального життя. Це вказує на необхідність створення цілісної системи підтримки та стимулювання соціальної активності в університетському середовищі.

У цьому розділі буде розглянуто практичні шляхи формування соціальної активності у студентської молоді, зокрема через розбудову внутрішньої мотивації, розвиток соціально значущих якостей особистості, впровадження психологічної підтримки та використання можливостей освітнього простору. Також буде подано авторські рекомендації, сформовані на основі отриманих емпіричних даних, щодо оптимізації роботи з молоддю в контексті розвитку соціальної активності.

Мета цього розділу — запропонувати реалістичні, обґрунтовані і водночас психологічно вивірені стратегії сприяння активній громадянській позиції студентів, що є особливо актуальним в умовах сучасних викликів, які переживає українське суспільство.

3.1. Психологічні умови активізації соціальної діяльності

Соціальна активність студентської молоді не є вродженою якістю, а формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників. Психологічні умови, що сприяють активізації соціальної діяльності, охоплюють як особистісні характеристики, так і особливості соціального середовища, в якому відбувається розвиток особистості.

По-перше, важливим психологічним ресурсом соціальної активності є чітка, узгоджена Я-концепція. Студенти з вираженою внутрішньою самосвідомістю, цілісним уявленням про себе, здатністю до саморефлексії та самооцінювання частіше виявляють ініціативу в соціальних проєктах, відчують власну ефективність і готовність до участі у значущих для суспільства справах. Це підтверджується даними дослідження, згідно з якими високий рівень чіткості Я-концепції корелює із соціоцентричною спрямованістю та активною участю в громадських ініціативах.

По-друге, велике значення має система цінностей особистості. Домінування альтруїстичних, просоціальних установок (наприклад, цінність допомоги, відповідальності, солідарності) створює мотиваційну основу для залучення до соціальної діяльності. Формування таких установок можливе через включення студентів до колективної діяльності, рефлексію особистого досвіду, участь у навчальних і виховних практиках, що підкреслюють суспільну значущість індивідуального внеску.

Третім важливим чинником є сформованість особистісної спрямованості. Згідно з результатами, соціально активні студенти частіше мають соціоцентричну або діяльнісну орієнтацію, що передбачає інтерес до інших людей, суспільних процесів, спільного досягнення мети. Натомість переважання егоцентричної орієнтації асоціюється з низьким рівнем залученості в соціальне середовище. Отже, розвиток емпатії, кооперативних установок, командної взаємодії є важливою умовою для активізації соціальної діяльності.

Крім того, значущими є мотиваційні чинники — внутрішня мотивація, відчуття смислу діяльності, задоволення від особистого внеску. Студенти, які відчують, що їхні дії мають значення, частіше беруть участь у волонтерстві, просвітницьких кампаніях, студентському самоврядуванні. Отже, актуалізація внутрішньої мотивації через особистісний сенс і соціальну значущість діяльності є важливою умовою формування активної позиції.

Психологічне середовище також має вирішальне значення. Підтримка з боку викладачів, однолітків, участь у групах з високим рівнем згуртованості, позитивні приклади з соціального оточення сприяють формуванню почуття належності, відповідальності та здатності до впливу. Це створює відчуття включеності у спільноту, що мотивує до дії.

Отже, психологічні умови активізації соціальної діяльності студентів включають: чітку Я-концепцію, просоціальні цінності, соціоцентричну або діяльнісну спрямованість, внутрішню мотивацію та підтримувальне соціальне середовище. Створення та підтримка цих умов є передумовою формування активної громадянської позиції молоді та її готовності до соціального залучення.

Однією з ключових психологічних передумов соціальної активності є рівень розвитку емоційного інтелекту. Саме здатність усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційний стан інших і регулювати власну поведінку відповідно до соціального контексту дозволяє ефективно взаємодіяти у команді, підтримувати конструктивні комунікації та уникати конфліктів. Студенти з високим емоційним інтелектом частіше демонструють ініціативу, відкритість до співпраці та відповідальність у спільних проєктах.

Важливим є також рівень соціальної компетентності, що включає знання про соціальні норми, навички ефективної комунікації, вміння працювати в команді, аргументовано висловлювати свою позицію та приймати зворотний зв'язок. Формування таких компетентностей можливе в умовах навчального середовища, яке стимулює участь студентів у дискусіях, дебатах, проєктній діяльності та інших формах соціального включення.

Досвід успішної участі в соціальних ініціативах виступає важливим мотиваційним чинником. Позитивне підкріплення (наприклад, визнання з боку колег, вдячність бенефіціарів, досягнення соціального ефекту) сприяє закріпленню активної поведінки та формує впевненість у власній здатності впливати на суспільні процеси. Натомість відсутність результату, байдужість

з боку інших або негативний досвід можуть стати бар'єром до повторної активності.

Не менш важливим є фактор суб'єктності. Відчуття себе як активного творця подій, наявність внутрішнього локусу контролю, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними діями та результатами — усе це сприяє активній життєвій позиції. Студенти, які усвідомлюють, що від їхніх дій залежить успіх чи зміни в середовищі, рідше уникають відповідальності й частіше долучаються до соціальних процесів.

Психологічна безпека також є важливою умовою активності. Якщо студент відчуває себе прийнятим, захищеним, має позитивний досвід соціальної взаємодії, він буде схильний до розширення сфери активності. Натомість атмосфера критики, осуду чи соціального тиску знижує готовність брати на себе ініціативу та впливати на соціальні процеси.

Значну роль відіграє і самооцінка. Помірно висока та адекватна самооцінка сприяє соціальній активності, оскільки дозволяє особистості почуватися впевнено в міжособистісній взаємодії, долати труднощі та не здаватися при перших невдачах. Навпаки, низька самооцінка обмежує потенціал особистості, змушує уникати нових викликів та соціальних зобов'язань.

Додатково, на активізацію соціальної діяльності впливає наявність рольових моделей. Якщо в середовищі студентів є лідери, викладачі чи інші значущі особи, які активно реалізуються у соціальній сфері, то їхній приклад може стати джерелом натхнення, взірцем для наслідування та основою для соціального навчання. Це також пов'язано із соціальним наслідуванням, що особливо актуальне для молоді у процесі формування цінностей та орієнтирів.

Індивідуально-психологічні особливості, зокрема темперамент, рівень тривожності, екстраверсія чи інтроверсія, також можуть опосередковано впливати на ступінь соціальної активності. Наприклад, екстраверти можуть

легше включатися у соціальні процеси, тоді як інтроверти — потребують більшої підтримки або часу для адаптації.

Сприятливе академічне середовище теж є важливою умовою. Навчальні заклади, які створюють можливості для студентського самоврядування, підтримують ініціативи студентів, заохочують волонтерство чи соціальні проєкти, сприяють формуванню у студентів почуття соціальної відповідальності. Це середовище слугує не лише майданчиком для реалізації, а й важливим інструментом соціального виховання.

Зрештою, наявність особистісного сенсу в соціальній активності — це вирішальний чинник. Якщо студент розглядає участь у соціальних проєктах як спосіб реалізувати себе, зробити щось важливе для інших, досягти особистих або професійних цілей, то така діяльність не лише мотивує, а й стає стабільною частиною стилю життя.

3.2. Програма розвитку соціальної активності (практичні рекомендації)

На основі проведеного дослідження та аналізу психологічних чинників соціальної активності студентів було сформовано програму практичних рекомендацій, спрямовану на стимулювання і підтримку соціально активної поведінки молоді в умовах закладів вищої освіти.

Формування ціннісної мотивації до соціальної активності.

Рекомендується впроваджувати тематичні заняття, тренінги, бесіди, присвячені темі громадянської відповідальності, солідарності, ролі молоді у розвитку суспільства. Варто залучати студентів до обговорення успішних прикладів соціальних ініціатив, демонструвати позитивний ефект від громадської участі.

Розвиток соціально-психологічних компетентностей.

Слід проводити тренінги з комунікативних навичок, лідерства, емоційного інтелекту, публічних виступів, вирішення конфліктів, прийняття

рішень у групі. Це сприятиме підвищенню впевненості студентів у власних силах і формуванню активної життєвої позиції.

Створення умов для практичної реалізації ініціатив.

Необхідно розробити механізми підтримки студентських ініціатив — грантові конкурси, логістичну допомогу, інформаційний супровід. Важливо забезпечити відкритий доступ до ресурсів для організації соціальних проєктів (приміщення, техніка, зв'язки з НГО тощо).

Інтеграція соціальної активності в освітній процес.

Соціальна активність може бути інтегрована в навчальні програми як практична складова — у вигляді проєктної діяльності, громадянської практики, волонтерських модулів, що зараховуються як академічні досягнення. Це створює інструмент визнання активності на офіційному рівні.

Індивідуальний супровід і наставництво.

Студентам, які мають зацікавленість, але недостатній досвід, можна запропонувати наставницьку підтримку з боку більш досвідчених студентів або викладачів. Наставництво сприяє поступовому включенню молоді в соціальне середовище та подоланню бар'єрів невпевненості.

Усунення бар'єрів до участі.

За результатами дослідження, найбільш поширеними бар'єрами були: дефіцит часу, емоційне вигорання, недовіра до організацій. Рекомендується впровадження систем тайм-менеджменту, психопрофілактичних заходів, а також прозорої комунікації про діяльність організацій, що залучають студентів.

Популяризація позитивних прикладів.

Варто створити інформаційний простір для висвітлення історій успіху активних студентів: інтерв'ю, відеоблоги, статті, подкасти. Це підвищує престиж соціальної активності, знижує стереотипи щодо «пасивної молоді» та формує моду на відповідальність.

Гендерно чутлива підтримка.

Оскільки у дослідженні виявлено відмінності між чоловіками та жінками у проявах соціальної активності, програми мають враховувати ці особливості. Наприклад, для дівчат — розвиток лідерських якостей, для хлопців — формування емпатії та соціальної відповідальності.

Сприяння міжкурсовій і міжфакультетській взаємодії.

Організація спільних заходів студентів різних спеціальностей і курсів дозволяє створити ширше поле соціального досвіду, сприяє обміну практиками та формуванню мережевої взаємодії, що є запорукою сталої активності.

Зворотний зв'язок та оцінка ефективності.

Рекомендується впровадження механізмів моніторингу соціальної активності та регулярне опитування студентів щодо їхніх потреб, мотивації та бар'єрів. Це дозволить гнучко адаптувати програми, робити їх ефективними та відповідними до реальних умов.

Важливим напрямом активізації соціальної діяльності студентів є психологічна підтримка молоді, яка тільки розпочинає свою участь у громадських ініціативах. Часто саме на етапі першого залучення виникає внутрішній опір, пов'язаний зі страхом невдачі, негативною оцінкою чи нерозумінням з боку оточення. Проведення мотиваційних бесід, рефлексивних груп, а також створення простору для «безпечного старту» допомагає зменшити цей бар'єр.

Розвиток самосвідомості та самоідентифікації студентів є ключовим психологічним чинником підвищення рівня соціальної активності. За результатами дослідження, чітка Я-концепція позитивно пов'язана з прагненням до суспільно значущої діяльності. Тому програми з розвитку особистісної рефлексії, побудови життєвих цілей і цінностей мають інтегруватися у навчальний процес або позааудиторну роботу.

Ефективним механізмом підтримки соціально активних студентів є створення студентських клубів, організацій або платформ, де вони можуть реалізувати себе, спілкуватися з однодумцями, отримувати ресурси для своїх

ініціатив. Такі середовища відіграють роль неформальних інститутів соціалізації, сприяючи як соціальному навчанню, так і психологічній стабільності.

Не менш важливо враховувати індивідуальні відмінності, зокрема — рівень інтроверсії чи екстраверсії, тип темпераменту, мотиваційні стилі. Для частини студентів більш прийнятними є формати непублічної, «тихої» активності (аналітична, організаційна, дистанційна робота), що також слід враховувати під час планування програм.

Співпраця між адміністрацією закладу освіти, психологічною службою та студентськими об'єднаннями є необхідною умовою успішної реалізації програми розвитку соціальної активності. Наявність діалогу, спільне планування заходів, урахування зворотного зв'язку — усе це сприяє формуванню довіри та відповідальності між сторонами.

Варто також забезпечити системність у реалізації заходів: не обмежуватися одноразовими акціями чи кампаніями, а будувати довгострокову стратегію розвитку соціальної відповідальності. Регулярність і сталість сприяють формуванню звички до активності та її поступової інтеріоризації у систему особистісних цінностей.

Особливу увагу слід приділяти рефлексивному компоненту — аналізу отриманого досвіду, усвідомлення змін у власному ставленні до соціальної участі. Це може реалізовуватись через ведення особистих щоденників активності, групові обговорення, створення портфоліо досягнень, участь у конкурсах з громадянської освіти.

Нарешті, важливо підкреслювати значення навіть невеликих соціальних дій — допомоги окремій людині, участі в локальному заході, поширення корисної інформації. Усвідомлення впливу навіть мінімального внеску сприяє формуванню внутрішньої мотивації та зростанню суб'єктивного відчуття ефективності.

ВИСНОВКИ

Метою дослідження було визначення та аналіз психологічних змістових параметрів соціальної активності студентської молоді, зокрема в умовах сучасних соціокультурних викликів. Поставлена мета була досягнута шляхом виконання таких дослідницьких завдань:

Здійснено теоретичний аналіз поняття соціальної активності, її структури та чинників формування у студентському віці.

Визначено, що соціальна активність студентської молоді є багатокомпонентним феноменом, який включає мотиваційно-ціннісну, когнітивну, емоційну та поведінкову складові. Встановлено, що цей феномен формується під впливом як особистісних (самооцінка, цінності, Я-образ), так і середовищних чинників (соціальне оточення, досвід волонтерства, участь у громадських ініціативах тощо).

Розкрито психологічні особливості студентського віку як чутливого періоду для розвитку соціальної активності.

Юність є періодом активного пошуку ідентичності, формування автономії та включення у соціальні структури. Саме в цьому віці студентська молодь активно опановує соціальні ролі, що сприяє розвитку ініціативності, відповідальності та орієнтації на суспільне благо.

Проведено емпіричне дослідження з метою виявлення взаємозв'язку між чіткістю Я-концепції, ціннісними орієнтаціями, спрямованістю особистості та рівнем соціальної активності.

У вибірці з 142 студентів (віком 17–24 роки) за допомогою валідних психодіагностичних методик було встановлено, що соціально активні респонденти мають значно вищу чіткість Я-концепції (за шкалою SCCS), переважаючи соціоцентричну спрямованість, орієнтацію на альтруїстичні цінності, прагнення до змін у суспільстві. Кореляційний аналіз підтвердив статистично значущі зв'язки між рівнем соціальної активності та вказаними показниками ($p < 0,01$).

Проведено порівняльний аналіз результатів за статтю, курсом навчання та рівнем соціальної залученості.

З'ясовано, що студентки частіше демонструють соціоцентричні установки, вищу чіткість Я-концепції та більшу залученість у волонтерську та громадську діяльність. Студенти старших курсів мають вищу сформованість соціальної ідентичності та вищі показники активності порівняно з першокурсниками, що свідчить про динаміку розвитку цього феномену.

Виявлено основні бар'єри до соціальної активності студентів.

Серед них — нестача вільного часу, емоційне вигорання, недовіра до організацій, відсутність відчуття ефективності. Важливо, що ці бар'єри частіше зустрічаються серед неактивних студентів, що вказує на потребу в додатковій підтримці та мотивації з боку навчального середовища.

Розроблено програму психологічної підтримки та розвитку соціальної активності студентів.

Програма включає тренінгові модулі, роботу з Я-образом, активізацію ціннісних орієнтацій, просвітницькі заходи, супровід психолога. Практичні рекомендації орієнтовані на роботу зі студентською аудиторією, адміністрацією ЗВО та органами студентського самоврядування.

Таким чином, результати дослідження підтверджують гіпотезу про наявність зв'язку між психологічними характеристиками особистості (зокрема чіткістю Я-концепції, цінностями, спрямованістю) та рівнем її соціальної активності. Практична значущість роботи полягає у можливості застосування отриманих даних у діяльності психологічної служби закладів вищої освіти для підвищення залученості молоді у соціальну сферу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко В.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики: автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 2019. 23 с.
2. Базиленко А.К. Психологічні чинники формування соціальної активності студентської молоді (на прикладі студентського самоврядування): дис... канд. псих. наук. Київ, 2018. 305 с.
3. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія. Київ, 2006. 363 с.
4. Бойко С.Т. Інформативна безпека особистості в інформаційному суспільстві. *Психологія: теорія і практика*, 2019. Вип. 1(3). С. 32-43.
5. Бондар Т.І. Сутність поняття «життєтворча компетентність» *Психолого-педагогічні студії*, 2020. № 2. С. 29-35.
6. Борисенко З. Особливості прояву та причини виникнення емоційного вигорання студентської молоді. *Проблеми гуманітарних наук*, 2018. Вип. 43. С. 25-38.
7. Веретенко Т., Белоліпцева О. Розвиток соціальної активності студентської молоді в інформаційному суспільстві. *Současná ukrajinistika problémy jazyka, literatury a kultury: Sborník příspěvků z mezinárodní konference VIII Olomouckého sympozia ukrajinistů střední a východní Evropy* (Olomouc, 25- 27. 08. 2016). С. 556-560.
8. Вплив соціальних мереж на сучасну молодь [Електронний ресурс] // Факультет товарознавства, управління та сфери обслуговування Львівського торговельно-економічного університету, 2023. Режим доступу: <https://fakultet.site/2023/12/vplyv-sotsialnykh-merezh-na-suchasnu-molod/>
9. Гончаренко С.А., Кондратенко Л.О. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах

- інформаційного суспільства: монографія. Київ-Кіровоград, 2014. 228 с.
10. Горіна О.Т. Ціннісні орієнтації – важливі чинники соціально-психологічного формування особистості молоді. *Modern Science: Innovations and Prospects: Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference (Stockholm, Sweden, 3-5 April 2022)*. С. 166-170.
 11. Емпатія – основа людяності і соціальної згуртованості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://civilvoicesmuseum.org/articles/empatiya-osnova-lyudyanyosti-i-sotsialnoi-zgurtovanosti>
 12. Етапи формування психосоціальних компетентностей (життєвих навичок) учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/98>
 13. Жукова О.А. Дидактична система формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій: дис... д-ра пед. наук. Тернопіль, 2019. 555 с.
 14. Іванова О.М. Психологія соціальної активності молоді [Електронний ресурс]. Київ: ПІНАПН України, 2021. Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6936/1/Психологія%20осупільної%20свідомості.pdf>
 15. Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти: монографія / Уклад. Криворотько А.О. Дніпро, 2022. 484 с.
 16. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія / За наук. ред. д. пед. н., проф. Л.З. Ребухи. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 143 с.
 17. Католик Г.В., Ковальчук Л.В. Особливості синдрому емоційного вигорання у студентів-психологів в умовах пандемії. *Соціально-правові студії*, 2021. Вип 3 (13). С. 198-205.

18. Кисельова О.О. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників. *Теоретичні та прикладні проблеми психології*, 2019. Вип. 3, ч. 1. С. 90-97. Режим доступу: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2019/part_1/16.pdf
19. Коваль О.М. Формування соціально-психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності. *Педагогічна психологія*, 2020. № 1. С. 33–41. – Режим доступу: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2020/1/3.pdf>
20. Кондратенко Л.О. (ред.) Основи соціальної психології: підручник [Електронний ресурс]. Київ: ІПНАПН України, 2021. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724248/1/Основи%20соц.%20психології.%20підручник.pdf>
21. Косовець В.І.: Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села: дис... канд. пед. наук. Київ, 2009. 204 с.
22. Коць М., Цвігун О. Психологічний аналіз емоційного вигорання у студентської молоді. *Психологія: реальність і перспективи*, 2020. Вип. 14. С. 125-129.
23. Кресан О.Д., Смольянінова С.В., Кресан Т.Д. Психологічні аспекти навчання студентів ВНЗ в ситуації надзвичайного стану. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*, 2023. №45. С.64-68.
24. Левченко К. Теоретичний аналіз чинників формування соціальної активності студентської молоді. *Кіберленінка*, 2020. [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoretichniy-analiz-chinnikov-formuvannya-sotsialnoyi-aktivnosti-studentskoyi-molodi>
25. Максименко С.Д., Злизов В.Л., Кузікова С.Б. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія. Суми, 2015. 430 с.
26. Мандич О.А. Захист персональних даних в інформаційних системах: технічні аспекти. *Захист інформації*, 2017. № 2. С. 33–39. [Електронне

джерело].

Режим

доступу:

<http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/download/531/493>

27. Нохріна І.С. Вплив соціальних мереж на соціальну успішність студентської молоді. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*, 2024. Вип. 1. С. 46-53.
28. Павленко С. В. Педагогічна майстерність викладача вищої школи як чинник професійної самореалізації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713245/2/pedmaysternist.pdf>
29. Психологія соціальної активності молоді [Електронний ресурс] // Психологія суспільної діяльності. — Режим доступу: <https://www.inforum.in.ua/docs/202112121012297.pdf>
30. Рудюк А. Ціннісні орієнтації сучасної молоді: соціально-психологічний аспект. *Наука. Освіта. Молодь*, 2024: зб. матеріалів XVI Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 30 квітня 2024 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; за ред. О.І. Безлюдного. Умань: Візаві, 2024, С. 185-188.
31. Скрипник Н. Ігрові технології як засіб розвитку соціальної компетентності студентів. *Інноваційна педагогіка*, 2023. Т. 1. Вип. 64. С. 162–166. [Електронне джерело]. Режим доступу: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_1/35.pdf
32. Смульсон М.Л. Психологічні ресурси інноваційного розвитку особистості [Електронний ресурс]. Київ: ІПНАПН України, 2019. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/10064/1/Монограф_я%20Смульсон%20М.%20Л..pdf
33. Соціальна активність молоді: теоретичні основи [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://studfile.net/preview/10096145/page:2/>
34. Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу: методичні рекомендації / За наук. ред. Т.М. Титаренко. Київ: Міленіум, 2010. 84 с.

35. Стаханов С.І. Інноваційна діяльність викладача в умовах інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2015. № 47(3). С. 135–143. [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ITZN_2015_47_3_13.pdf
36. Ткаченко О. Формування соціальної активності студентів у процесі навчальної діяльності. *Вісник НАУ*, 2014. № 3. С. 205-209. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnaou_2014_3_37.pdf
37. Троїцька О.М. Політична ідентичність студентства в системі ціннісних орієнтацій і толерантнісного зростання. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 2014. Вип. 57. С. 130-137.
38. Трухан О.В. Психологічний аналіз життєвих цінностей студентів різних професійних напрямків. *Проблеми сучасної психології*, 2010. Вип. 7. С. 713-726.
39. Харченко Т.В. Особливості соціальної активності студентів в умовах цифрового суспільства. *Сучасна економічна наука*, 2023. № 4. С. 123–130. Режим доступу: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/256721/253717>
40. Чмир О.Б. Ціннісні орієнтири української молоді в умовах сучасних соціокультурних викликів. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 2015. Вип. 60. С. 234-243
41. Шаповал Ю.С. Формування морально-ціннісних орієнтацій студентів у процесі фахової підготовки [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/afe719ea-e318-4954-aae8-85e13a6ffaa1/download>

42. Шевченко Л.І. Соціальні інновації в освіті: виклики та перспективи. Електронний ресурс Національного університету «Острозька академія», 2022. Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/bitstreams/4ee0d4ed-8852-405d-a376-ec787cec8af2/download>
43. Шевченко Н.О. Психологія формування ціннісних орієнтацій старшокласників [Електронний ресурс]. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. Режим доступу: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0054057.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для збору соціально-демографічної інформації

1. Вік: _____
2. Стать:
 - ☐ Чоловіча
 - ☐ Жіноча
3. Спеціальність: _____
4. Курс:
 - ☐ 1
 - ☐ 2
 - ☐ 3
 - ☐ 4
 - ☐ Магістратура
5. У яких формах соціальної активності Ви брали участь (оберіть усі варіанти, що підходять):
 - ☐ Волонтерство
 - ☐ Громадські ініціативи
 - ☐ Студентське самоврядування
 - ☐ Культурні/творчі проєкти
 - ☐ Інше: _____
6. Як часто Ви залучені до соціальної діяльності?
 - ☐ Постійно
 - ☐ Періодично
 - ☐ Рідко
 - ☐ Ніколи

Додаток Б

Результати кореляційного аналізу

Метод: коефіцієнт Пірсона. N = 70

Параметри	r	P-значення	Висновок
SCCS ↔ кількість форм соц. активності	0,59	< 0,01	помірний позитивний зв'язок
Спрямованість ↔ соц. активність	0,63	< 0,01	значущий позитивний зв'язок
Категорій у Я-образі ↔ SCCS	0,54	< 0,01	значущий зв'язок зі структурою Я
SCCS ↔ спрямованість	0,48	< 0,05	слабкий, але достовірний зв'язок

Програма розвитку соціальної активності студентів

Мета: Розвиток соціальної залученості, ініціативності, ціннісної визначеності особистості.

Основні модулі:

1. **Діагностичний:** застосування SCCS, методики «Хто я?», спрямованість особистості
2. **Тренінговий цикл (4 заняття):**
 - «Я у соціумі: усвідомлення власної ролі»
 - «Соціальна ініціатива та лідерство»
 - «Комунікація та командна взаємодія»
 - «Проектування змін: ідеї для громади»
3. **Рефлексійно-підсумковий модуль:** формування індивідуального плану соціального розвитку

Додаток Г

Форма інформованої згоди учасника дослідження

Я, _____, погоджуюсь на участь у психологічному дослідженні, мета якого — вивчення соціальної активності студентської молоді.

Мені гарантують конфіденційність, право на добровільну участь та відмову на будь-якому етапі.

Підпис: _____

Дата: _____

Додаток Г

Методика «Хто я?» (М. Кун і Т. Макпартленд)

Інструкція: Напишіть 20 відповідей на питання «Хто я?», максимально щиро та коротко.

№	Відповідь користувача	Категорія
1	Я — студент	Соціальна роль
2	Я — син	Сімейна роль
3	Я — майбутній психолог	Професійна ідентичність
4	Я — патріот	Цінність
5	Я — лідер	Особистісна риса
6	Я — відповідальний	Особистісна риса
7	Я — той, хто допомагає іншим	Соціальна активність
8	Я — активний учасник волонтерських ініціатив	Соціальна активність
9	Я — громадянин	Соціальна ідентичність
10	Я — українець	Етнічна ідентичність
11	Я — друг	Міжособистісна роль
12	Я — студентське самоврядування	Інституційна роль
13	Я — емоційний	Особистісна риса
14	Я — відповідальний виборець	Громадянська активність
15	Я — читаю книжки	Інтелектуальна активність
16	Я — той, хто мислить критично	Когнітивна риса
17	Я — хочу змінювати світ	Цінність / Мотивація
18	Я — чутливий до несправедливості	Емпатія / Рефлексивність
19	Я — творчий	Особистісна риса
20	Я — громадсько активна особа	Соціальна активність

Кількісний аналіз (приклад):

Соціальні ролі — 6 відповідей

Особистісні риси — 5 відповідей

Цінності / мотивація — 3 відповіді

Соціальна активність — 4 відповіді

Ідентичності (громадянська, етнічна) — 2 відповіді

Додаток Д

Шкала чіткості Я-концепції (Self-Concept Clarity Scale, SCCS)

(Авт. Campbelletal., адаптація — українська)

Інструкція: Оцініть кожне твердження за шкалою від 1 до 5:

1 — зовсім не згоден, 5 — повністю згоден

№	Твердження	Бал (1–5)
1	Я маю чітке уявлення про себе.	
2	Моє уявлення про себе змінюється, залежно від ситуації. (зворотне твердження)	
3	Мені важко сказати, хто я такий. (зворотне твердження)	
4	Я завжди знаю, як себе поводитиму в певній ситуації.	
5	У різних ситуаціях я часто відчуваю себе зовсім іншою людиною. (зворотне твердження)	
6	Я маю проблеми із визначенням того, якою людиною я є. (зворотне твердження)	
7	У мене чітке уявлення про те, що для мене важливо.	
8	Я знаю, що мені цікаво в житті.	
9	Моя думка про себе суперечлива. (зворотне твердження)	
10	Я легко можу описати свої сильні та слабкі сторони.	
11	Я іноді сам не розумію себе. (зворотне твердження)	
12	Мої уявлення про себе стали й не суперечать одне одному.	

Підрахунок балів:

Максимум: **60 балів**

Висока чіткість Я-концепції: 50–60

Середній рівень: 35–49

Низький рівень: <35

Додаток Е

Методика спрямованості особистості Б. Басса

Інструкція: Виберіть одну відповідь, яка найбільше відповідає дійсності та виражає Вашу думку, і запишіть її на бланку для відповідей у стовпчику «Найбільш привабливо». Потім виберіть одну відповідь, яка найменше відповідає реальності, і запишіть її на бланку для відповідей у стовпчику «Найменш привабливо».

Бланк до методики Б. Басса

1. Найбільше задоволення я одержую від: А) схвалення моєї роботи; Б) усвідомлення того, що робота виконана добре; В) усвідомлення того, що мене оточують друзі.
2. Якби я грав у футбол (волейбол, баскетбол), то прагнув би бути: А) тренером, який розробляє тактику гри; Б) відомим гравцем; В) обраним капітаном команди.
3. На мою думку, кращим педагогом є той, хто: А) цікавиться учнями та має до кожного індивідуальний підхід; Б) зацікавлює своїм предметом так, що учні із задоволенням заглиблюються в цей предмет; В) створює у колективі таку атмосферу, за якої кожен учень може висловити свою думку.
4. Мені подобається, коли люди: А) радіють за виконану роботу; Б) із задоволенням працюють у колективі; В) прагнуть виконати свою роботу краще за інших.
5. Я бажав би, щоб мої друзі: А) були доброзичливими та допомагали людям, коли це необхідно; Б) були вірними та відданими мені; В) були розумними та цікавими людьми.
6. Кращими друзями я вважаю тих: А) з ким маю гарні стосунки; Б) на кого завжди можна покластися; В) хто може багато досягти у житті.
7. Найбільше мені не подобається: А) коли у мене щось не виходить; Б) коли розвалюються стосунки з друзями; В) коли мене критикують.
8. На мою думку, дуже погано, коли педагог: А) не приховує своєї антипатії до деяких учнів, насміхається та дражнить їх; Б) викликає дух суперництва в колективі; В) недостатньо добре знає предмет, який викладає.
9. У дитинстві мені найбільше подобалося: А) проводити час з друзями; Б) відчуття виконаної справи; В) коли мої вчинки схвалювали.
10. Я бажав би бути схожим на тих, хто: А) досягнув успіху в житті; Б) дійсно захоплюється своєю справою; В) відзначається доброзичливістю та товариськістю.
11. Насамперед школа повинна: А) навчати вирішувати завдання, які ставить життя; Б) розвивати передусім індивідуальні здібності учнів; В) виховувати якості, які допомагають встановлювати стосунки з людьми.

12. Якби я мав більше вільного часу, то використовував би його: А) для спілкування з друзями; Б) для відпочинку та розваг; В) для самоосвіти та улюблених справ.
13. Найбільших успіхів я досягаю, коли: А) працюю з людьми, до яких відчуваю симпатію; Б) маю цікаву роботу; В) отримаю винагороду за свої зусилля.
14. Мені подобається, коли: А) інші люди поважають мене; Б) я відчуваю задоволення від добре виконаної роботи; В) я маю час приємно спілкуватися з друзями.
15. Якби про мене написали в газеті, то краще було б, щоб: А) розповіли про якусь цікаву справу, пов'язану із навчанням, спортом, де я брав участь; Б) написали про мою діяльність; В) обов'язково розповіли про колектив, у якому я працював.
16. Краще за все я навчаюсь, коли викладач: А) має до мене індивідуальний підхід; Б) може зацікавити своїм предметом; В) проводить колективні обговорення проблем, що вивчаються.
17. Для мене немає нічого гіршого, за: А) образу власної гідності; Б) невдачу при виконанні важливої справи; В) втрату друзів.
18. Найбільше я ціню: А) успіх; Б) можливості спільної роботи; В) здоровий практичний розум та інтуїцію.
19. Я не поважаю людей, які: А) вважають себе гіршими за інших; Б) часто сваряться та конфліктують; В) заперечують усе нове.
20. Приємно, коли: А) працюєш над важливою справою; Б) маєш багато друзів; В) усім подобаєшся та викликаєш схвалення.
21. На мою думку, в першу чергу керівник повинен бути: А) доступним; Б) авторитетним; В) вимогливим.
22. У вільний час я з цікавістю прочитав би книжки: А) про те, як знайти друзів та налагодити гарні стосунки з оточуючими; Б) про життя знаменитих людей; В) про останні досягнення науки та техніки.
23. Якби в мене були музикальні здібності, я бажав би бути: А) диригентом; Б) композитором; В) солістом.
24. Я бажав би: А) вигадати цікавий конкурс; Б) перемогти у конкурсі; В) організувати конкурс і управляти ним.
25. Для мене важливо знати: А) що я бажаю зробити; Б) як досягнути мети; В) як організувати людей для досягнення мети.
26. Людина повинна прагнути до того, щоб: А) інші люди схвалювали її вчинки; Б) передусім виконувати свою справу; В) її не можна було б критикувати за виконану роботу.
27. Найкраще я відпочиваю у вільний час, якщо: А) спілкуюсь з друзями; Б) дивлюсь цікаві фільми; В) займаюсь своєю улюбленою справою.

Обробка результатів. Кожній відповіді у стовпчику «Найбільш привабливо» надається 2 бали, відповіді у стовпчику «Найменш привабливо» – 0 балів, відповідям, що не потрапили в жодний стовпчик – 1 бал. Бали, набрані за

всіма 27 судженнями, додаються для кожного виду спрямованості окремо (за ключем).

Ключ

№	Я	С	Д
1	А	В	Б
2	Б	В	А
3	А	В	Б
4	В	Б	А
5	Б	А	В
6	В	А	Б
7	В	Б	А
8	А	Б	В
9	В	А	Б
10	А	В	Б
11	Б	В	А
12	Б	А	В
13	В	А	Б
14	А	В	Б
15	Б	В	А
16	А	В	Б
17	А	В	Б
18	А	Б	В
19	А	Б	В
20	В	Б	А
21	Б	А	В
22	Б	А	В
23	В	А	Б
24	Б	В	А
25	А	В	Б
26	В	А	Б
27	Б	А	В

Інтерпретація результатів. За допомогою методики спрямованості Б. Басса визначаються такі види спрямованості особистості: **Спрямованість на себе (Я)** – орієнтація на пряме винагородження та задоволення, агресивність у досягненні статусу, схильність до суперництва, тривога, інтровертованість, роздратованість, прагнення до влади. **Спрямованість на спілкування (С)** – прагнення передусім підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в емоційних стосунках з людьми. **Спрямованість на діяльність (Д)** – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети.